

TĒ 20 CHIUⁿ
KHÀN-HŌ CHA-KHÒAⁿ HŌAN-CHIÁ Ê SŪ-CHĒNG

Hôe-hok i-seng ê sī ũ n̄ng hāng khàn-hō tiòh òe-kì-tit: thâu chit hāng i-seng só ài chai sī pīⁿ-lāng ê sit-sū, i bô ài chai khàn-hō ê ì-kiàn; tē jī hāng sī i-seng tiòh khò khàn-hō chīn-tiong hôe-hok pīⁿ-lāng só keng-kè ê sū-chêng. Hit ê chêng-hêng, khàn-hō m̄-thang ke-thiⁿ á-sī kiám-chió. Ū chin chōe hāng kiám-chhái **khàn-hō** khòaⁿ sī bô iàu-kín; chóng-sī ũ-sī sió-khóa sū, òe hō i-seng thang kíⁿ-chhut pīⁿ-lāng ê chêng-thâu lái chín-tòan.

Khàn-hō sī-siông tiòh chū-ì ê tiâu-kiáⁿ thang hôe-hok i-seng, sī chiàu kì tī ē-tóe: mēh-phok, thé-un, hō-khip, sàu kap thām, hō-chhut ê khi-bī, sit-bút, chhui, chih, áu-thò, tǎi-piān, siáu-piān, phē-hu, bīn-māu, tó tī bīn-chhng ê khoán-sit, khùn, lōan-lōan liām, kōaⁿ, thiàⁿ, gēh-keng.

Ū chit khoán phó-thong-pió, kiò-chòe thé-un-pió, thang kì pīⁿ-lāng kúi-nā khoán ê sit-sū, chhin-chhiūⁿ, thé-un, mēh-phok, hō-khip, tǎi-, siáu-piān, pīⁿ keng-kè kúi-jit, sīⁿ-miá, nī-hè, sit-bút, **kì-hō**, jip-īⁿ, thè-īⁿ. Chiah ê sū tiòh siông-sè kì, iā thé-un-pió tiòh sió-sim **chéng-chōe**. Chit ê thé-un-pió tiòh hē tī **bát-chiát** ê só-chāi, m̄-thang hō pīⁿ-lāng khòaⁿ-kìⁿ; in-ūi pīⁿ-lāng nā khòaⁿ-kìⁿ i ták jít khah hó, sim khah òe pēng-an; m̄-kú nā khòaⁿ-kìⁿ i ták jít bô khah hó, i ê sim chiū bōe bián-tit iu-būn kiaⁿ-hiáⁿ. Khàn-hō tiòh chai i-seng khòaⁿ thé-un-pió ê sī, i sng só kí-ê sī sit-chāi, só-í sī tē it iàu-kín-ê m̄-thang chhin-chhái kì. Nā bô kiám-giām m̄-thang kì. Nā khòaⁿ lāng bô jiát, m̄-thang sng sī chha-put-to thé-un ê pún-tō sòa kí-teh. Nā bô ēng thé-un-khi **kiám-un**, á-sī bōe-kì-tit, tiòh m̄-thang kì. Pát-hāng iā sī án-ni (tē 174, 175 tō).

Phó-thong ê koan-chhat:

Mēh-phok ê lí-iū kap khoán-sit tī 76 bīn ũ kóng-khí. Chit chiuⁿ iáu-bē thak ê tǎi-seng khàn-hō tiòh koh thak. Mēh-phok, thé-un, hō-khip chit saⁿ hāng ũ koan-liân. Chiàu pēng-siông ê **lí-khi** lái lūn, thé-un ê kōaiⁿ kap mēh-phok, hō-khip, kín-bān ê koan-hē sī sio-háp. Pīⁿ-lāng ê thé-un nā khah kōaiⁿ, i ê mēh-phok, hō-khip ê kín-bān ê koan-hē sī sio-háp. Pīⁿ-lāng ê thé-un nā khah kōaiⁿ, i ê mēh-phok, hō-khip chiū khah kín. Tǎi-khai lái kóng, thé-un nā ke chit tō F, i ê mēh chit hun-kan òe ke kín 10-ē, chiàu ē-tóe só kì:

Thé-un	98°F. (36.7°C.)	phó-thong	túi-háp	mēh-sò	60-ē
“	99° (37.2°C.)	“	“	“	70 “
“	100° (37.8°C.)	“	“	“	80 “
“	101° (38.3°C.)	“	“	“	90 “
“	102° (38.9°C.)	“	“	“	100 “
“	103° (39.4°C.)	“	“	“	110 “
“	104° (40.0°C.)	“	“	“	120 “
“	105° (40.6°C.)	“	“	“	130 “
“	106° (40.1°C.)	“	“	“	140 “

Mēh-sò sī múi hun-cheng thiàu kúi-ē. M̄-thang kan-ta kóng mēh-phok sī kín, tiòh kóng, chit hun-cheng-kú kúi-ē.

Chiáⁿ-kui-méh (正規脈, *regular pulse*), chiū-sī mēh-phok teh thiàu ê sī, hit ê hiòh ê sī-kan pīⁿ kú, pīⁿ tōa lát-ê.

Put-kui-chek-méh (不規則脈, *irregular pulse*), chiū-sī mēh lōan-lōan, thēng ê sī bô pīⁿ kú, ũ-sī tōa-ē, ũ-sī sòe, bô chiàu chhū-sū.

Kàn-hat-méh (間歇脈, *intermittent pulse*), chiū-sī mēh thiàu ê sī, ũ-sī kiám chit-ē; chhin-chhiūⁿ cháp-ē

chiàu chhù-sū, hut-jiân làng chit-ē, chiah koh thiàu. Chit hō kàn-hat-méh, ū-sí bô pīⁿ ê lâng iā ū chit khoán ê méh; iā ū-sí tùi sîn-keng pīⁿ, á-sī chiah tē, **ko-phi**, hun-chhó (*tobacco*), kè-thâu, chiah òe án-ni.

Sió-nng-hi-méh (小軟虛脈, *compressible pulse*) sī sió-khóa koh nng ê méh; ēng chng-thâu-á jih chiū khòai-khòai bô-khi.

Lân-ap-méh (難壓脈, *incompressible pulse*), chiū-sī méh khah kiông, sui-jiân ēng chng-thâu-á jih, iā khah oh bô-khi.

Kôaiⁿ-ap-méh (高壓脈, *high tension pulse*), chiū-sī méh thiàu khah tōa lát; jih beh hō i tiām khah oh-tit. Kē-ap-méh (低壓脈, *low tension pulse*), sī chhin-chhiūⁿ sió-nng-hi-méh; ēng chng-thâu-á kā i jih, khòai-khòai bô-khi.

Tiông-hok-méh (重複脈, *dicrotic pulse*), chiū-sī sim-chōng phok-tōng chit-ē, chiū chhiú-méh ū thiàu nng-ē, thâu chit-ē khah tōa, tē jī-ē khah sòe. Thâu chit-ē khah tōa-ē, sī tùi sim ê chó-sek: kiu-sok hō huì chhut, chiàu tē 5 chiuⁿ ū kóng. Tāi-tōng-méh ê pòan-goat-piān chiū koaiⁿ, iā tāi-tōng-méh ê piah ū kiu-sok, hō khah sòe tōng-méh koh thiàu chit-ē khah sòe-ē. Chit hō ê tiông-hok-méh, sī in-ūi pīⁿ-lâng ū pīⁿ khah kú, seng-khu khah hi, chhin-chhiūⁿ bān-seng ê jiát pīⁿ, á-sī sió-tng-jiát. Khàn-hō teh sng méh-phok ê sí, tiòh sng thâu chit-ē, tē jī-ē m̄-thang sng. Nā **giâu-gi** ê sí, tiòh ēng chit ki chhiú hōaⁿ tī heng-chêng, sim-chōng ê só-chāi, pát ki chhiú **an** tī chhiú-méh, chiah òe chai sim-chōng phok-tōng chit-ē, chhiú-méh thiàu nng-ē.

Bong méh ê hoat-tō:

1. Tùi bong méh chiū òe chai sim-chōng ū pīⁿ á-bô. Pêng-siông sí ê bong méh, sī tī chhiú-nih ê jiâu-kut-tōng-méh (撓骨動脈, *radial artery*).
2. Chiong pīⁿ-lâng hō i chē í, á-sī tó-teh, in-ūi khiā-teh ê méh-phok khah kín.
3. Chiong pīⁿ-lâng ê chhiú thán **phak**, iā ēng saⁿ ki chng-thâu-á khin-khin hōaⁿ tī i ê jiâu-kut-tōng-méh ê téng-bīn. Tiòh thèng-hāu tiap-á-kú hō méh khah sùn, in-ūi tãi-seng hōaⁿ-teh ê sí, méh-phok òe khah kín (tē 176 tō).
4. Tiòh khòaⁿ sí-pió ê biáu-chiam, chiok chit hun-cheng-kú, lái sng kúi-ē, iā tiòh liām-piⁿ kì. Nā-sī teh ēng kiám-méh-khi, tiòh tùi-chiàu sí-pió ū tú-tú chit hun-kú, á-sī pòaⁿ hun-kú á-bô, in-ūi kiám-méh-khi, ū-sí òe chhò.
5. Tiòh khòaⁿ méh-phok ê lát ū chún á-bô, nā-sī bô chiàu chhù-sū, tiòh kì méh ê khoán-sit sī cháiⁿ-iūⁿ.
6. Nā-sī pīⁿ-lâng chit ki chhiú ê méh-phok m̄-hó, tiòh koh khòaⁿ hit ki chhiú ê méh ū sio-siāng á-bô. Siông-siông bat ū pīⁿ-lâng nng chhiú ê méh bô saⁿ-tāng, só-í tiòh sió-sim lái chhâ-khòaⁿ; bôh-tit in-ūi chit chhiú ê méh ê khoán-sit m̄-hó, chiū kā i-seng kóng.
7. Gín-á háu ê sí, i ê méh òe khah kín, só-í bong bōe chún.
8. Lâng ê méh-phok, chit hun-kú ê kín-bān ū pài-liát tī **ē-tóe**:

Thai-jī tī bú pak ê sí,	chit hun-kú,	tùi	130	chì	160-ē.
Tú-á chhut-si ê e ⁿ -á	“	“	130	“	150 “
Gín-á kàu tō-chè	“	“	110	“	130 “
2 nī chiok	“	“	90	“	115”
3 “ “	“	“	80	“	110 “
7 “ “	“	“	72	“	90 “
12 “ “	“	“	70	“	76 “
18-60 hē	“	“	70	“	80 “

Ēng tōa-thâu-bú lái bong mēh, sī bô lī-piān, iā tōa-thâu-bú-lāi ê tōng-mēh ū-sī òe **hō-hūn** khàn-hō. Tūi án-ni ū-sī khàn-hō òe sng ka-kī tōa-thâu-bú ê mēh, liáh chòe pīⁿ-lāng-ê.

Thé-un: Pēng-siōng bô pīⁿ ê lāng ê thé-un khah chōe tui 98.4°F. (36.9°C.) chí 98.6°F.(37.0°C.), kiò-chòe thé-un ê pún-tō. Tāk jít chá-khí-sī tui 7 á-sī 8 tiám-cheng, kàu ê-hng-sī 7 á-sī 8 tiám-cheng ū chiām-chiām khah kôaiⁿ. Jit-sī tē it kôaiⁿ ê sī-chūn, sī tui ē-po 5 tiám, kàu 8 tiám; tē it kē, sī tui pòⁿ-mí 12 tiám, kàu chá-khí-sī 4 tiám-cheng. Chá-khí-sī ē-po-sī ê cheng-chha, sī chha-put-to pòⁿ tō F. Gín-á thé-un ê pún-tō, pí tōa-lāng-ê khah kôaiⁿ tām-pòh, iā khah khòai piàn khoán. Lāu-lāng ê thé-un iā ū-sī òe sī-siōng khah kē. Chiáh-pá, thé-un òe khah kôaiⁿ tām-pòh; lāu kōaⁿ ê sī, thé-un òe khah kē.

Nā kóng-khí ták khoán ê thé-un, ū kúi-nā ê miâ thang hō:

Thé-un ê pún-tō-hā	(<i>Subnormal</i>),	98°F. (36.7°C.) í-hā.
Thé-un ê pún-tō	(<i>Normal</i>),	98.4°-98.6°F. (36.9°-37.0°C.).
Jiát	(<i>Fever</i>),	99°F.(37.2°C.) -- í-siōng.
Kôai ⁿ -jiát	(<i>High fever</i>),	103° - 105°F. (39.4° - 40.6°C.).
Kè-kôai ⁿ -jiát	(<i>Hyperpyrexia</i>),	105°F. (40.6°C.) í-siōng.

Lāng ê thé-un nā-sī khah kē 95°F. (35°C.), á-sī khah kôaiⁿ 108°F. (42.2°C.) sī gú-hiám. Hit hō kē, á-sī kôaiⁿ-jiát nā khah kú, kiaⁿ-liáu òe hāi-tiòh sīⁿ-miā. Ū-sī pīⁿ-lāng teh-beh kè-óng ê sī, í ê jiát òe khí kôaiⁿ, kàu 110°F. (43.3°C.) á-sī khah kôaiⁿ tām-pòh. Ū *hysteria* ê pīⁿ-lāng ài hō í-seng phah-sng í ê pīⁿ sī tâng, só-í bat ū chit hō pīⁿ ê lāng ēng sio-tē, á-sī sio-chúi-kòan hō thé-un-khí ê súi-gún chhèng kôaiⁿ. Iā ū ēng thé-un-khí iò-chhèk hō súi-gún chhèng kôaiⁿ.

Thé-un ê pún-tō-hā: Pīⁿ-lāng nā keng-kè pīⁿ-chèng chin tâng, chhin-chhiūⁿ sió-tng-jiát á-sī ok-ék-chèng (惡液症, *cachexia*), gâm-chéng (癌腫, *carcinoma*), ū-sī í ê thé-un òe pí thé-un ê pún-tō khah kē. Pīⁿ-lāng ê thé-un, nā hut-jián kàng-lòh pí thé-un ê pún-tō khah kē, chit hō ê gòan-in sī hì-chōng, ūi, á-sī tng chhut-huih; á-sī tng ū phòⁿ-khí, chhng-khang; á-sī chín-tōng (*shock*); iā ū-sī sī hun-lī (分利 *crisis*), chhin-chhiūⁿ hì-iām teh-beh hó ê sī, jiát hut-jián lòh kē. Tiòh khòⁿ tē 257 bīn ê pió, kí thé-un kap mēh-sò ê koan-liân. Ū-sī pīⁿ-lāng ê mēh-phok sui-jián kín, thé-un hóan-tng khah kē, án-ni chiū-sī gú-hiám ê chèng-chōng.

Jiát chèng ū saⁿ lūi (*Three principal types of fever*):

1. Khe-liū-jiát (稽留熱, *Continued fever*, ū-sī kiò-chòe tng-jiát): Chit hō jiát tī 24 tiám-cheng ê tiong-kan, í ê pho-tōng (波動, *fluctuation*) bô khah ke 1.5°F.(0.8°C.), iā bô kàng-lòh kàu thé-un ê pún-tō (tē 477 tô).
2. Í-tiong-jiát (弛張熱, *Remittent fever*, ū-sī kiò-chòe ke-kiám-jiát, 加減熱): Múi jít thé-un ê pho-tōng nā 2°F. (1.1°C.), á-sī khah ke, kiò-chòe í-tiong-jiát (tē 467 tô). Í-tiong-jiát ê sī, ē-po-sī ê jiát, pí chá-khí-sī khah-siōng khah kôaiⁿ; chóng-sī ū-sī ū kap chit-ê tui-hóan-ê, chhin-chhiūⁿ hōan-tiòh hì-kiat-hút cheng, ū-sī chá-khí-sī ê thé-un, pí ē-po khah kôaiⁿ.
3. Kàn-hat-jiát (間歇熱, *Intermittent fever*): Chit hō jiát tī 24 tiám-cheng ê tiong-kan, ū theng kúi-nā tiám-cheng lóng bô jiát, jiát iā ū thè; koh theng kúi-nā tiám-cheng-kú, chiaⁿ ū koh khí jiát (tē 482 tô). Jiát chèng ê gō kí, khòⁿ tē 37 chiuⁿ.

Kiám-thé-un ê hoat: Kiám-thé-un ê khi-kū kiò-chòe thé-un-khí. Chiàu-kò thé-un-khí ê hoat:

- A. Iáu-bē ēng: 1. Tiòh chim-chiok khòⁿ thé-un-khí ū chheng-khí á-bô.
2. Tiòh chiong chiaⁿ-chhiú ê tōa-thâu-bú kap kí-cháiⁿ, lāk thé-un-khí hō tiâu, chiaⁿ ká **iò-chhèk** nng saⁿ pái hō lái-bīn ê súi-gún tī 95°F. (35°C.) ê só-chāi. Teh iò-chhèk ê sī, tiòh chin sió-sim, m̄-thang

kháp-tiòh mih, só-í hit-tiáp khiã tī pīⁿ-sek-tiong bô í-toh ê só-chāi khah thò-tòng.

B. Ēng liáu: 1. Chiàu téng-bīn ê hoat-tō, hō-súi-gūn lōh kē.

2. Ēng *lotio acidī carbolici* 1-20, lāi sóe thé-un-khì, chiah koh ēng léng-chúi sóe; jiān-āu ēng chheng-khì ê bīn-kun, á-sī mī-hoe kā chhit hō i ta. M̄-thang ēng sio-chúi sóe thé-un-khì, in-ūi ôe phòa.

3. Siu tī thé-un-khì ê tâng-á-lāi.

Kiám-thé-un ê sī, thang tī chhui-nih, koh-ē-khang, kái-pīⁿ, im-tō á-sī tit-tng-lāi. Chhui-lāi ê thé-un, pí koh-ē-khang-ê sī pòⁿ tō F. khah kōaiⁿ. Im-tō á-sī tit-tng-lāi ê thé-un pí chhui-lāi-ê iā sī pòⁿ tō F. khah kōaiⁿ. Pīⁿ-lāng nā hoat-kông, á-sī put-séng-jīn-sū, tiòh kiám-un tī koh-ē-khang, kái-pīⁿ, á-sī tit-tng-lāi. Nā-sī gín-á, tē it chún sī tī tit-tng-lāi. Nā sóe-ék liáu tiòh kiám-un tī chhui-lāi, á-sī tī tit-tng-lāi. Tāk jit kiám-un, tiòh ū tiāⁿ-tiòh ê sī-kí khah hó; sī bē chiāh iòh, bē sóe-ék ê tãi-seng kā i kiám. Nā-sī gín-á, khàn-hō tiòh kā i phō-teh, chiong chhiú lāk hō ân, bôh-tit hō hit ki thé-un-khì phah-ka-laùh; koh khàn-hō tiòh pún-sin thèh hō i ngòeh tiâu.

Chhui-lāi kiám-un:

1. Chiong léng-chúi lāi sóe thé-un-khì, chiah ēng chheng-khì ê bīn-kun kā chhit ta.

2. Tiòh hō súi-gūn lōh kē (khòⁿ téng-bīn).

3. Chiong thé-un-khì, ū súi-gūn hit thâu, hē tī pīⁿ-lāng chhui-lāi ê **chih**-ē; kah i chhui háp-háp, iā tiòh tī-hông m̄-thang hō i ê chhui-khí kā phòa.

4. Tī pīⁿ-lāng chhui-lāi ū gō hun-kú chiah thèh-chhut-lāi khòⁿ. Nā thé-un-khì khah hó-ê, ū-sī pòⁿ hun chiū kàu-giāh. Thé-un-khì ê gōa-bīn ū kì tiòh kiám kúi hun-kú. Thé-un kiám liáu tiòh sòⁿ kì-teh.

5. Chiàu téng-bīn ēng liáu ê hoat-tō lāi siu-khng.

Pīⁿ-lāng nā tú-á lim sio-chúi, á-sī chhui-lāi kām peng, m̄-thang liām-pīⁿ ēng thé-un-khì hō i kām, in-ūi án-ni un-tō sī bōe chún.

Koh-ē-khang á-sī kái-pīⁿ kiám-un:

1. Koh-ē-khang, á-sī kái-pīⁿ, tiòh chhit hō ta.

2. Tiòh hō súi-gūn lōh kē (khòⁿ téng-bīn).

3. Ēng thé-un-khì ū súi-gūn hit thâu, hē tī koh-ē-khang ê tiong-ng, chiah ēng chhiú ngòeh-óa, hō chhiú khòⁿ tī heng-chêng. Á-sī hē tī kái-pīⁿ-nih chiong gín-á ê tōa-thúi kiu-óa, m̄-thang lī-khui.

4. Sī-kan nā í-keng chiok, chiah thèh-chhut-lāi khòⁿ, chiū kì tī pió-nih.

5. Chiàu téng-bīn ēng liáu ê hoat-tō lāi siu-khng.

Tit-tng-lāi kiám-un:

1. Tiòh hō súi-gūn lōh kē.

2. Ēng *oleum olivae* iū á-sī *vaseline* boah thé-un-khì ū súi-gūn hit thâu. Chiong ū súi-gūn hit thâu chhng-jip tit-tng-lāi; tiòh kiáh-teh m̄-thang pàng.

3. Sī-kan nā í-keng chiok, tiòh thèh-chhut-lāi khòⁿ, chiah kì tī pió-nih.

4. Chiàu hoat-tō tiòh chhit, chiah siau-tòk, sóe, chhit ta, lāi siu-khng.

5. Tit-tng ê kiám-un-khì, tiòh lēng-gōa siat tèk-piát chit ki, chiah ôe-ēng-tit.

Im-tō-lāi kiám-un, sī chiàu tit-tng-lāi kiám-un ê hoat.

Hō-khip ê lí-iū kap khoán-sit, tī tē 6 chiuⁿ ū kóng-khí. Tiòh koh liān-sip.

Sng hō-khip ê hoat-tō: Sng pīⁿ-lāng hō-khip ê tō-sò, bôh-tit hō pīⁿ-lāng chai, in-ūi i nā chai, teh hō-khip ê tng-té ôe **ké-tit**, án-ni bōe chún; khah hó sī pīⁿ-lāng m̄-chai teh sng ê sī, khòⁿ i seng-khu só kah ê mih, kí lōh ê kín bān, chiū thang chai. Nā beh sng i ê hō-khip, tú-tiòh pīⁿ-lāng iáu-bē khùn, khàn-hō tiòh khan i ê chhiú,

chhin-chhiūⁿ bong mèh ê khoán-sit; bák-chiu chiah khòaⁿ i ê heng-khám kap pak-tó, chiū òe thang sng. Tiòh sng chit hun-cheng-kú, khòaⁿ i ê ho-khip ũ pīⁿ-pīⁿ chiâu-ûn á-bô.

Ho-khip pió chiâu tī ē-tóe:

E ⁿ -á	ho-khip chit hun-kú	30 chí 40
2 chí 5 hê	“ “	20 “ 25
15 hê í-siōng ê lâm-chú	“ “	16 “ 18
15 hê í-siōng ê lú-chú	“ “	18 “ 20

Nā pīⁿ-lâng tín-tāng, á-sī sim ũ kiaⁿ-hiāⁿ ê sí, i ê mèh-phok kap ho-khip ê tō-sò, lóng ũ khah kín. Khàn-hō tiòh ēng hī-khang lái thiaⁿ, sng pīⁿ-lâng ê ho-khip; chhin-chhiūⁿ nā thiaⁿ pīⁿ-lâng ho-khip ê siaⁿ, chiū thang chai i ê ho-khip ê tō-sò, ũ pīⁿ-pīⁿ chiâu-ûn á-bô.

Nā khip-jíp ho-chhut ê khong-khì, pí pêng-sī khah chió, kiò-chòe chhián-ho-khip; nā khah chōe, kiò chhim-ho-khip. Chhián-ho-khip khah-siōng sī tui pak-mòh-iām, hôaiⁿ-keh-mòh-iām, hì-iām só ti. Chhim-ho-khip khah-siōng sī in-ūi náu pīⁿ, chiah án-ni.

Ho-khip-khùn-lân (呼吸困難, *dyspnoea*) chiū-sī ho-khip kan-khó, tiòh chhut-lát lái chhóan-khùi. Ho-khip-khùn-lân, nā khah siōng-tiōng hit sí, tó bōe tiâu, tiòh khí-lái chē, chiah kiò-chòe kúi-chō-ho-khip (跪坐呼吸, *orthopnoea*).

Tng-té-ho-khip (長短呼吸, *Cheyne-Stokes breathing*), sī ho-khip ê tèk-piát chit khoán; chiū-sī ho-khip thêng-tiap-á-kú, chiū chiām-chiām chhóan-tōa-ê, ná chhim, ná tng, ná kín, āu-lái chiū chiām-chiām sòe-ê, sòa thêng tiap-á-kú. Tui khí-thâu thêng-chhóan khí, kàu chhóan-liáu koh thêng ùi-chí, iok-liók pòⁿ hun chì nng hun-cheng-kú. Chit khoán ê ho-khip, sī tui náu pīⁿ, náu-mòh-iām (腦膜炎), sīn-chōng-iām (腎臟炎), á-sī kip-sèng jiát (急性熱) chiah án-ni; chit-hō ê cheng-thâu sī chīn gúi-hiám.

Sàu kap thām: Tiòh khòaⁿ ũ sàu á-bô, iā ũ thām á-bô. Tiòh chhâ sàu ê sí ân, á-sī lēng. Tó thán-chhiò khah sàu, á-sī thán-khi. Tó chiáⁿ-pêng khah sàu, á-sī tò-pêng. Sàu ê sí nā-sī nā-âu-lái ũ siaⁿ, sī in-ūi i ũ khi-kng-iām ê pīⁿ. Pīⁿ-lâng beh sí ê sí-chūn, nā-âu-lái ũ siaⁿ, sī in-ūi tī khi-kng-lái ũ thām. Gín-á ũ chit khoán ê sàu, miá kiò thī-sàu-cheng (啼嗽症; iā kiò pah-jit-sàu, 百日咳). Chit khoán nā sàu liáu-āu ũ hōe siaⁿ, iā òe áu-thò, bīn-sek òe pīⁿ chhiⁿ-lâm-sek.

Nā-sī ũ heng-mòh-iām sī òe kan-ta sàu, iā khah té, heng-háh òe thiàⁿ.

Kiám-thām ê tãi-chì, khàn-hō tiāⁿ-tiòh sī khah m-ài chòe; chóng-sī tiòh chai òe tui chit-ê, lái ke-tióng chin chōe hák-būn kiàn-sek. In-ūi chit khoán ê pīⁿ, chiū ũ chit khoán ê thām, i-seng thang tui pīⁿ-lâng ê thām lái chín-tòan i ê pīⁿ. Chhin-chhiūⁿ chhâ-khòaⁿ i ê thām chōe-chiò, ũ khi-bī á-bô, ũ huìh, á-sī lāng á-bô, iā sòa ká khòaⁿ hit ê thām ê sek-tī cháíⁿ-iūⁿ. Nā chhin-chhiūⁿ ũ thih-sian ê sek, kiám-chhái sī tui hì-iām ê pīⁿ. Ū-sí thām òe tēng koh liám, á-sī phèh-phèh. Ū-sí mí-sí khùn chhiⁿ, chá-khí-sí, thām khah chōe. Chit hō lóng tiòh chim-chiok. Thām, tiòh lâu-teh hō i-seng kiám-giám, iā tiòh kì lōa-chōe.

Nā-sī tōa-lāng tiòh ēng chit-ê thām-kòan (tē 179 tô) hō i phui; m-thang hō i phui tī chhiú-kun-nih, á-sī phui tī thô-kha. Pīⁿ-lâng nā phui thām tī chóa-nih, hit tiuⁿ chóa tiòh liám-piⁿ sio.

Lāng nā ũ hì-lô, hì-iām, á-sī sit-hû-tek-lí-a (*diphtheria*) só phui ê thām tiòh sio, khah thò-tòng. Nā beh sio thām, tiòh tī thām-kòan ê lai-bīn, chiong chóa keh-teh. Chit hō ê chóa chiah ēng ngoeh-á ngoeh-khí-lái hē tī hé-nih (tē 180 tô).

Thām nā khah chōe, tiòh ēng siau-tók-iòh chhin-chhiūⁿ chho carbohic, tī kòan-nih. Thām-kòan-kòe tiòh liám-piⁿ khám-teh, in-ūi kiaⁿ-liáu hō-sín lái cham, āu-lái thōan-jiám-tiòh pát-lāng. Thām-kòan, ták jít tiòh sóe

nāng pái. Ēng sio-chúí kap sat-bûn lâi sóe. Sóe ê sí m̄-thang bak-tiòh chhiú. Tiòh ēng chit ki tek-á, bé-liu pāk chit ôan pò, á-sī tek-chhéng-á chiah chhng-jip-lâi sóe. Sóe bêng-pék, hit ki chhéng-á, sí-siông tiòh chìm tī chho *carbolic* siau-tòk-iòh. Thâm-kòan sóe liáu tiòh **kè-sáh** chấp hun-cheng-kú.

Pīⁿ-lâng nā kho-eh, khàn-hō tiòh kì sī chit pòⁿ pái, á-sī chiáp-chiáp án-ni, í-kip ũ lōa-kú. Chit-ê ũ-sī sī tui siuⁿ kín chiah, ũ-sī sī in-ũ pak-móh-iām siong-tiông. Ũ-sī kím tiap-á-kú, á-sī lim sio-tê, sió-khóa kho-eh ôe hó.

Ho-chhut ê khi-bī, khàn-hō tiòh chim-chiok sī sím-mih khoán. Nā-sī pháíⁿ bī, chit-ê ũ-sī sī tui chiú-khí, siau-hòa-put-liông, pì-kiat, ok-hiù-sèng-khì-kng-chi-iām (惡臭性氣管枝炎, *foetid bronchitis*) hit khoán ê pīⁿ.

Tiòh khòaⁿ pīⁿ-lâng hoaⁿ-hí chiah á-bô, ài chiah á-bô. Pīⁿ-lâng ták jit só chiah, chōe á-sī chió, tiòh kì pò i-seng chai; m̄-thang chiàu i só ũ-pī ê lōa-chōe, kóng pīⁿ-lâng só chiah lōa-chōe. Ũ sím-mih mih kah kah-i chiah á-bô? Teh chiah ê sí, ũ khòaⁿ-òah thun bô, á-sī bōe thun?

Tiòh khòaⁿ chhui ê khoán-sit. Ôe thiàⁿ bōe? ôe sio bōe? ũ chiú-khí á-bô? chhui-khí ũ chheng-khí á-bô? khí-hōaⁿ ũ âng, kah pèh, á-sī chéng á-bô? Pīⁿ-lâng chá-khí-sí tú-á cheng-sîn, chhui sī ta-ê, nā khùn ê sí chhui khui-khui iā tek-khak kah-siông sī ta-ta. Tiòh kâ gin-á kóng, kah i tui phīⁿ-khang ho-kip, m̄-thang chhui khui-khui lâi ho-kip.

Khòaⁿ pīⁿ-lâng ê chih sī ta, á-sī tâm; ũ chih-thai, á-sī ũ pèh-sek, âng-sek, chhiah-chhiah, chhin-chhiūⁿ chhiⁿ bah ê sek? Ũ jiát chhin-chhiūⁿ seng-hông-jiát (猩紅熱, *scarlet fever*), sió-tng-jiát (小腸熱, *typhoid fever*), i ê chih ê sek ũ ték-piát ê khoán. Kah-siông lim chiú ê pīⁿ-lâng, i ê chih nā chhun-chhut-lâi, kah chōe ôe ngiâu-ngiâu-chùn. Ũ chit khoán ê piàn-sui (pòan-sin-put-sui) ê pīⁿ-lâng, chih chhun-chhut bōe tit, ũ-sī oai kè chiàⁿ-pêng, ũ-sī oai kè tò-pêng. Pīⁿ-lâng ê chih nā ták jit khòaⁿ ũ chiām-chiām kah chheng-khí, chiū ôe chai, hit ê pīⁿ teh-beh hó.

Siat-sú pīⁿ-lâng ũ áu-thò, khàn-hō tiòh chhâ-khòaⁿ i thò sím-mih, thò chōe á chió, kap siáⁿ khoán hit ê hêng-chông sek-tī cháíⁿ-iūⁿ, sī tī-sī thò, chiah iòh liáu-âu, á-sī chiah png âu, á-sī sàu liáu chiah thò, lóng tiòh chai. Ũ-sī só chiah ê mih lóng bô siau-hòa, liâm-piⁿ thò-chhut-lâi. Tiòh khòaⁿ thò ê sí, ôe chhut lát áu bōe. Tâi-khai ũ náu-pīⁿ ê lêng, teh áu-thò ê sí bô sím-mih kan-khó, iā i thò liáu liâm-piⁿ ôe koh chiah mih. Nā pīⁿ-lâng tī chiah png liáu-âu chiah thò, chiū m̄-thang hō i chiah siuⁿ iū-jī ê mih, iā thang chhi-khòaⁿ i chiah sím-mih mih kah bōe thò. Ũ ũi-pīⁿ ê lêng, i ê áu-thò, ũ-sī sī in-ũ tó liáu m̄-hó-sè, kiám-chhái tó chit-khoán bōe thò, nā tó hit khoán chiū ôe thò. Ũ náu pīⁿ ê lêng, tó chiū kah bōe thò, pèh-khí-lâi chē chiū thò. Lêng **sin-īn** ê sí ũ-sī ài thò.

Pīⁿ-lâng siông-siông áu-thò, gòan-pún m̄-sī hó ê **tiâu-thâu**; nā thò ê sí, ũ-sī sòa kâⁿ kho-eh-á, chiū-sī kèng kah gúi-hiám. Tâi-khai tng bōe thong-hêng ê pīⁿ, kap **tui-tiông** hit hō, nā bô kín-kín i-tī kàu kah siong-tiông ê sí-chūn, chiū ôe áu-thò, kap kho-eh-á. Nā siông-siông thò bô hiòh, á-sī só thò-chhut-lâi-ê chhin-chhiūⁿ pùn, án-ni thang chai chit hō sī tui tng thò-chhut-lâi, chit hō pīⁿ sī put-chí gúi-hiám. Ũ chiah-tō bōe thong-ê, kiàn chiah, kiàn thò, lóng m̄-bián chhut lát. Ũ **sīn-chiòh** ê pīⁿ, thò ê sí **sin-io** put-chí thiàⁿ. Ũ táⁿ-chiòh ê pīⁿ-ê, thò ê sí pak-tó ê chiàⁿ-pêng, ũ-sī tò-pêng put-chí thiàⁿ. Pīⁿ-lâng phīⁿ kè bà-chui-iòh (麻醉藥, *anaesthetic*) liáu-âu só thò ê chúí, lèk-sek á-sī pèh-sek, khiok bô iàu-kín, nā-sī táⁿ ũ pīⁿ-ê, thò ê chúí sī ng-sek.

Siông-siông tiòh chhâ khòaⁿ pīⁿ-lâng só thò ê mih, hit tiong-kan ũ kâⁿ huìh á-bô, iā sòa khòaⁿ hit tiong-kan, ũ siau-hòa ê huìh, chhin-chhiūⁿ **bah-tê** chē-tóe ê sek, á-sī chhin-chhiūⁿ **ko-phi** chē-tóe ê sek. Tiòh chhâ-khòaⁿ pīⁿ-lâng ê huìh sī tui toh-lòh lâi, sī khí-hōaⁿ ê huìh, á-sī phīⁿ huìh, á-sī tui ũi-nih chhut-lâi-ê (khòaⁿ tē 25 chiuⁿ).

Khàn-hō chhâ-khòaⁿ pīⁿ-lâng ê tãi-piân sī tē it iàu-kín. Tiòh chhâ-khòaⁿ i chit jit hā kúi pái, múi pái, chōe á chió, kap bô pīⁿ ê lêng ũ sio-siāng bô, hit ê khoán-sit sī pīⁿ á-sī îⁿ; nā-sī pīⁿ ê hêng, chiū chai i tãi-piân put thong,

i ê tng ũ **hiáp-chek** (piⁿ-òeh) ê pīⁿ. Nā-sī pùn tēng, koh kian kui tè, chiū chai sī pì-kiat pīⁿ. Nā-sī pùn hi-pòh, sek-tī ng, koh liâm, chiū chai sió-tng-jiát ê pīⁿ, ũ chit khoán ê pùn. Nā-sī hó-liát-la (虎列拉, làu-thò, *cholera*) ê cheng, i ê pùn sī chhin-chhiūⁿ ám ê khoán-sit. Nā-sī chhiah-lī (赤痢, *dysentery*) hit ê pùn ê tiong-kan, chiū ũ liâm-ék (tng-á-siūⁿ) kap huìh; koh bī chin chhàu.

Koh tiòh chhâ-khòaⁿ pīⁿ-lâng ê pùn sī sím-mih sek. Nā bô táⁿ-chiap jip sió-tng, i ê sek sī chhin-chhiūⁿ ng-thô-bê, iā ũ pèh-sek-ê, che sī ng-thán ê pīⁿ. Nā sek piⁿ ɔ, chiū sī ũi-nih, á-sī tng-nih ũ chhut huìh. Nā-sī bat chiah kè **thih-che** ê iòh, á-sī *bismuthum* ê iòh, *acidum tannicum*, *plumbum*, chiah-ê, i ê pùn lóng òe tng ɔ. Nā-sī gín-á ê tãi-piān piⁿ lèk ê sek, sī in-ūi i só chiah ê mih bōe siau-hòa, koh kap ũi-nih bōe hah.

Ū-sī tãi-piān ũ kâⁿ sin ê huìh, kiaⁿ-liáu sī lāi-tī-hút (內痔核, *piles*); hit ê huìh sī tui tng ê ē-chat lâu-lòh-lái.

Nā-sī ũ sió-tng-jiát pīⁿ-ê, i ê tãi-piān nā chit-ē khòaⁿ-kiⁿ ũ kâⁿ huìh, tiòh kóaⁿ-kín ká i-seng kóng. Chit hō pīⁿ òe kah khòai tui tng-nih chhut huìh, iā sī gūi-hiám.

Tãi-piān ê tiong-kan, iā tiòh chhâ-khòaⁿ ũ liâm-ék kâⁿ huìh á-bô; ũ bē siau-hòa ê mih, á-sī ũ lóng; ũ thàng á-bô. Thàng ũ kúi-nā cheng, ũ tng-tng íⁿ-íⁿ-ê, ũ chhin-chhiūⁿ sòaⁿ-ê, ũ cháp-jī-chí-tng-thàng (huìh-thàng); ũ-ê tng koh píⁿ, iā chit chat chit chat, tng koh píⁿ ê thàng; tiòh khòaⁿ hō chheng-chhó; hit hō hā-chhut-lái ê sí, òe ngiáuh, òe tín-tāng.

Lūn jiō tī tē 7 chiuⁿ ũ kóng-khí. Hit chiuⁿ tiòh koh liān-sip. Só pài-chhut ê jiō ũ kah chōe, á-sī kiám-chió? Jiō ũ chiáp-chiáp hā á-bô? Ū sí-siōng ài hā jiō bô, iā ták-pái hā chit sùt-á mah? iā hā jiō ê sí òe thiáⁿ bōe?

Kiⁿ-nā ũ pīⁿ-lâng tú-á jip īⁿ, tiòh khioh tām-pòh jiō, lāi hō i-seng kiám-giām. Jit-sí, mí-sí só hā ê jiō, lóng tiòh khioh-khí-lái, thang niū khòaⁿ ũ lōa-chōe.

Khàn-hō tiòh siōng-sè khòaⁿ pīⁿ-lâng ê seng-khu, sī ta á-sī tām. Nā i ê seng-khu ũ sip-lūn, khàn-hō eng-kai tiòh chai i sī tī-sí lâu kōaⁿ, koh tiòh chim-chiok khòaⁿ sím-mih só-chāi kah òe lâu kōaⁿ, sím-mih só-chāi kah bōe lâu kōaⁿ. Khòaⁿ pīⁿ-lâng ê phê-hu sek-tī ũ ng bô, kiaⁿ-liáu sī ng-thán ê cheng (黃疸, *jaundice*). Koh tiòh khòaⁿ pīⁿ-lâng ê chhui-tún, kap hī-á, chhiū-chng-thâu-á ê sek ũ piⁿ chhiⁿ á-bô.

Iā tiòh chim-chiok khòaⁿ i thong seng-khu ũ só-chāi kah lóng á-bô. Phê-hu ũ hoat-chín (khí pan-tiám) á-bô? Hoat-chín ê hêng-chōng bô sio-tāng; ũ-ê lâu kōaⁿ āu, hoat-chhut-lái, miā kiò hān-chín (汗疹, *sweat rash*). Ū-ê chiah iòh liáu hoat-chhut-lái. Jóah-thiⁿ, á-sī chiah bô háp ê mih, iā òe hoat-chín. Phê-hu, kha, bīn ũ **kūi-chúí** á-bô. Nā ũ, ká i jh òe **lap-u**. Tui phīⁿ-khang, hī-khang, bák-chiu ũ pài-siat-mih á-bô? Phê-hu ũ só-chāi chhin-chhiūⁿ beh síⁿ **jiók-siong** á-bô?

Khàn-hō tiòh sí-siōng siōng-sè khòaⁿ pīⁿ-lâng ê bīn-māu sī cháíⁿ-iūⁿ. Ū khòaⁿ-lū ê khoán-sit á-bô? Bák-chiu **sù-sù** bô ài khòaⁿ piⁿ-á ê sū, gōng, bô cheng-sín, ũ chit khoán á-bô? Bīn ũ chhiⁿ-lám-sek á-bô? Nā ũ chhiⁿ-lám-sek, sī huìh-nih ê sng-sò kiám-chió, bô kàu-giáh ê iân-kò.

Pīⁿ-lâng tó ê khoán-sit: Pīⁿ-lâng ài chhē kah khòaⁿ-òah ê khoán-sit lāi tó tī bīn-chhng. Nā pak-mòh-iām ê pīⁿ-lâng, i ài tó chhiò-chhiò, iā kha ài kiu-khí-lái, in-ūi án-ni òe hō pak-tó ê kun-bah kah lóng, kah bōe thiáⁿ. Nā ũ he-ku á-sī hì-mòh-iām, hit hō ê pīⁿ-lâng ài the tī í-nih, hō-khip ê sí kah khòaⁿ-òah. Nā ũ hì-iām tī chit pêng, pīⁿ-lâng ài tó tī ũ pīⁿ hit pêng, hō bô pīⁿ ê hì òe phòng-tōa lāi khip-jip khong-khì. Pīⁿ-lâng nā pīⁿ kú, i ka-kī hoan-sin, ũ-sí sī beh hó ê tiâu-thâu. Só-í pīⁿ-lâng tó ê khoán-sit, khàn-hō tiòh siōng-sè khòaⁿ.

Ū-sí pīⁿ-lâng khùn chin kú, chóng-sī i ká i-seng kóng lóng bōe khùn-tit, ũ-sí bô sím-mih òe khùn-tit, i ká i-seng kóng chin hó khùn. Taⁿ pīⁿ-lâng ê khùn, khàn-hō tiòh chai chiah òe ēng-tit. Tī pīⁿ-lâng ê bīn-cheng m̄-thang bēng-bēng kóng, lāi kí chhut pīⁿ-lâng ê pèh-chhát. Tiòh chiong pīⁿ-lâng khùn ê chōe-chió, tiám piⁿ-á,

chiàu-sit kā i-seng kóng. Pīⁿ-lâng khùn-lòh-bîn ê sî, ũ-ê òe kā chhui-khí-kun, ũ-ê òe thó-khui, hāiⁿ-hāiⁿ-chhan. Che sī khàn-hō tiòh chai-ê. Nā pīⁿ-lâng bōe khùn-tit, tiòh chhâ-khòaⁿ sī in-ūi sím-mih iân-kò. Ū-sî sī pak-tó iau, tiòh ēng tām-pòh sio ê gû-leng, á-sī pát khoán ê sit-bút, chhin-chhiūⁿ piáⁿ, hō i chiáh. Ū-sî in-ūi bîn-chhng chhòng m̄-hó-sè tiòh chiong chím-thâu, phē koh chhòng hō hó, á-sī ēng sio-chúi-kòan lâi chhòng hō sio.

Chiam-bōng (譫妄, *Delirium*): Chit-ê sī lōan-lōan **lām-sám** kóng ê ì-sù. Ū-sî òe tōa siaⁿ. Ū-sî i ê chhiú òe khiú i ka-kī ê saⁿ, lām-sám jiàu bîn-chhng. Ū-sî òe hoat kóng, kàu gûi-hiám ê khoán-sit. Nā ũ chit hō ê pīⁿ-lâng, khàn-hō tiòh put-chí sió-sim khòaⁿ-kò, m̄-thang lī-khui i ê sin-piⁿ, kiaⁿ-liáu pīⁿ-lâng òe hāi ka-kī.

Nā khòaⁿ-kiⁿ pīⁿ-lâng sin tó chhiò-chhiò, bîn-nih ũ kan-khó thàng-thiàⁿ ê hêng-iông, tiòh chhâ-khòaⁿ i ê put-an ê hêng-chōng sī tui sím-mih iân-kò. Ū-sî khàn-hō kā pīⁿ-lâng chhu bîn-chhng bô pīⁿ; á-sī chím-thâu hē m̄-tú-hó, pīⁿ-lâng lóng òe hián-chhut put-an ê khoán.

Pīⁿ-lâng nā kóng thiàⁿ, tiòh chhâ-khòaⁿ thiàⁿ ê só-chāi, kap khoán-sit, sī tiāⁿ-tiāⁿ teh thiàⁿ, á-sī ũ-sî ũ, ũ-sî bô. **Kiau-ká** thiàⁿ, á-sī bün-bün-á thiàⁿ; chhin-chhiūⁿ to teh chhák ê thiàⁿ, lóng tiòh siông-sè ki.

Tī bē pīⁿ ê tãi-seng, ũ-sî òe **ka-iam-kòaⁿ**. Nā-sī pīⁿ-lâng hut-jiân khí kòaⁿ, ũ-sî sī in-ūi i seng-khu ũ só-chāi teh **hùn** lãng; só-í pīⁿ-lâng nā siū chhiú-sút liáu-âu, hut-jiân khí kòaⁿ kiò-chòe ok-hân (惡寒, *rigor*), kiám-chhái sī tui beh hùn lãng; m̄-kú bô tek-khak, in-ūi hit hō khí kòaⁿ, òe tui pát-mih ê iân-kò, chhin-chhiūⁿ tui kiaⁿ, á-sī tui *hysteria* ê iân-kò; iā ũ-sî teh-beh hoat jiát ê sî òe khí kòaⁿ. Chit ê ok-hân ê khoán-sit, ũ-ê sī sió-khóa **ka-iam** nā-tiāⁿ, ũ-ê kha chhiú òe chùn, sīm-chì chhui òe **pō-tāu-á**, bîn-chhng òe tín-tāng. Ok-hân ê sī pīⁿ-lâng sī kóng chin léng, chóng-sī bong i ê seng-khu sī chin sio, ēng thé-un-khi kā i kiám, thé-un sī koiⁿ.

Ok-hân thang hun saⁿ kí: thâu chit kí, sī léng-kí, kha-chhiú òe chùn, òe hoat **tio**; tē jī kí sī sio-kí, thé-un khah koiⁿ; tē saⁿ kí sī lâu kōaⁿ.

Thâu chit kí teh tiō ê sî, tiòh kā i kah sio nî-thán, koh ēng sio-chúi-kòan lâi hō i ù-sio (sio-chúi-kòan tiòh ēng pò kā pau), hō i lim sio-chúi, tē, á-sī gû-leng. Tē jī kí hiah ê sio-chúi-kòan tiòh ún-ún-á thèh-khí-lái; iā thán-á m̄-bián hiah chōe. Tē saⁿ kí tiòh ēng sio ê bîn-kun, tī thán-á-ē kā i chhit ta. Nā lâu chōe, i ê khùn-saⁿ, phē-toaⁿ tiòh òaⁿ ta koh sio-ê. Tiòh chhâ-khòaⁿ i hoat kòaⁿ ũ lōa-kú. Tiòh khòaⁿ sí-pió, nā bô ēng sí-pió bōe tek-khak chai, in-ūi nā kan-ta ēng sim-lāi phah-sng, sī bōe **chún-chîn-tit**. Tiòh kiám-un, sng mèh-phok, hō-khip, lóng kì-teh.

Tiòh chai gèh-keng lâi ê sî-kí ũ chiàu **chhù-sū** á-bô, sī chìn-chêng, á-sī thè-âu, iā hit ê cheng-chha kúi jit. Pak-tó òe thiàⁿ bōe? Thiàⁿ sī chìn-chêng thiàⁿ, á-sī teh lâi ê sî thiàⁿ? Thiàⁿ sī kúi-tiám-cheng-kú, á-sī kúi-nā-jit? Iā tiòh chai thiàⁿ ê ũ-ti, kap i ê khoán-sit. Huih chōe á-sī chió? Sek-tī cháiⁿ-iūⁿ? Khi-bī, òe pháⁿ-bī bōe? Ū gēng-teh ê huih bô? Ū pèh-tài bô? I ê khoán-sit sī cháiⁿ-iūⁿ? Sī pèh-pèh, ng-ng liám-liám, chōe á-sī chió? Tiòh lóng chim-chiok chhâ.

Chèng-chōng ê hóan-piàn: Kú pīⁿ ê lãng nā bô **jiók-siong**, i ê phē-bah hut-jiân piⁿ ɔ, phòa-khang, án-ni thang chai i ê pīⁿ í-keng kàu tī gûi-hiám ê sî-chūn. Nā pīⁿ-lâng ê seng-khu, ták jit ná tãng, á-sī ka-kī kóng i ê seng-khu khah tãng, chhin-chhiūⁿ bîn-chhng chài i bōe tiâu ê khoán, che sī gûi-hiám ê cheng-hāu.

Nā pīⁿ-lâng hut-jiân bô siūⁿ ài lim chiáh, á-sī tãi-, siáu-pián ka-kī m̄-chai, iā sī gûi-hiám ê cheng-hāu. M̄-kú kín-kip ê cheng, chhin-chhiūⁿ sió-tng-jiát ê pīⁿ, nā bô ài lim chiáh, khiok bô sím-mih iàu-kín.

Pīⁿ-lâng nā ták jit khòaⁿ ũ khah tím-tāng, tãi-khai lâi kóng, ũ sîn-chōng pīⁿ ê lãng. Khah siông-tiōng ê sî-chūn, khah chōe m̄-ài kóng òe, iā m̄-ài tín-tāng, hit ê khoán-sit, chhin-chhiūⁿ kék thiám-chēng chit-iūⁿ.

Nā ũ sim-chiōng pīⁿ ê lãng, i ê khoán-sit, chhin-chhiūⁿ chin **kip-sò**, bô nng hun-cheng-kú ê tiāⁿ-tiòh; chhin-chhiūⁿ ài beh tò-khì, á-sī beh lòh-lâi thô-kha, beh òaⁿ saⁿ-khò. Chit hō ták khoán ê m̄u-pēng, chí-ū

hián-chhut i ê sim lóng bô pêng-an ê khoán-sit.

Ū náu pīⁿ-ê, nā hián-chhut i kip-sò ê khoán-sit, iā sī m̄-hó ê tiâu-thâu. Chóng-sī khàn-hō tiòh chai i sī in-ūi pīⁿ chiah án-ni, lóng tiòh ài siat-hoat lâi an-ùi i.

Pīⁿ-lâng nā m̄-chai-lâng (put-séng-jîn-sū) iā sī **pháiⁿ-tiâu-sè**, ū-sí chhin-chhiūⁿ sió-tng-jiat m̄-chai-lâng lâm-sám kóng. M̄-kú iā ū chiú-chui hoat-kông ê hun-bê, kap chit hō sī bô sio-siāng.

Iā ū koh chit khoán ê m̄-chai-lâng chiū-sī ū náu-chhut-huih ê cheng, á-sī náu siⁿ chéng-iông (náu siⁿ liú). Lâng nā ū chit hō cheng, i ê pīⁿ-chông bô sio-siāng, iā bô tiāⁿ-tiòh. Ū-sí pīⁿ-lâng ài lâm-sám ka-kī tín-tāng, ū-sí i ê khoán-sit sī tím-tāng-ê; ū-sí lóng tiām-tiām bōe kóng òe, bōe tín-tāng, lóng m̄-chai-lâng. Nā ū chit hō cheng-chông, lóng sī m̄-hó ê tiâu-sè.

Pīⁿ-lâng beh sí ê sí-chūn, chhui-tún **hī-á** kap chéng-kah òe tng chhiⁿ, bīn iā m̄-hó khòaⁿ, thâu-khak kap kha òe pīⁿ léng, lâu chhin-kōaⁿ, iā òe khí keng-lôan, kiò-chòe sí-chiàn-kī (死戰期, *death agony*).

Pīⁿ-lâng beh hó ê khoán-sit: Khàn-hō chòe iàu-kín tiòh sió-sim-ê, chiū-sī kip-cheng teh-beh hó ê sí, eng-kai tiòh kín-sīn tiâu-ióng i. Ū chit khoán ê pīⁿ-lâng, sui-jiân ka-kī ū lát thang chòe tãi-chì, chóng-sī i siông-siông m̄-kam-gōan tín-tāng. M̄-kú kín-kip cheng beh hó ê sí khàn-hō iū m̄-thang liâm-pīⁿ hō i chòe tãi-chì, iā m̄-thang hō i khòa-lū ka-kī bōe chòe tãi-chì. Eng-kai tiòh khòaⁿ kàu i sit-chāi òe chòe, chiah thang hō i sió-khóa chòe tām-pòh.

Pīⁿ-lâng nā òe peh-khí-lâi chē, ták-jit tiòh hō i chē ū nng tiám-cheng, chóng-sī tiòh hō i chiām-chiām sī khòe chím-thâu lâi the. Pīⁿ-lâng beh lóh bín-chhng ê sí, iā tiòh chiàu chit ê hoat-tō, kiám-chhái hō i tãi-seng chē tī í-téng, chiah hō i ùn-ùn-á khiā-khí-lâi; nā-sī pīⁿ-lâng **chai-kioh** thâu-khak òe hín, chiū iū-gōan kah i koh tó-teh. Nā-sī tâng pīⁿ í-keng kú ê láng, thâu chit pái beh lóh bín-chhng ê sí, bôh-tit hō i chhng siuⁿ chōe niá saⁿ-khò, chóng-sī tiòh hō i òe sio, theng-hāu sin-thé sió-khóa khah ióng-kiāⁿ chiah chiām-chiām ká i ke-thiⁿ pêng-siông i-hók. Pīⁿ-lâng lóh thô-kha khiā-teh, á-sī beh kiáⁿ lō ê sí, iā tiòh chiām-chiām ke-thiⁿ. Phì-lūn thâu chit pái khiā-teh ê sí, tiòh khiā tiap-á-kú, chiū hō i koh tó-teh hiòh-khùn, í-āu chiah chiām-chiām ke khah kú, pīⁿ-lâng chiū bōe siuⁿ lô-hoan-lah.

Pīⁿ-lâng m̄-thang kìⁿ-lâng siuⁿ chōe, lâi tì-kàu hui i ê cheng-sín. Chit ê tãi-chì nā pīⁿ-lâng tī i-tīⁿ i-tī, chiū khòai pān, nā tī pīⁿ-lâng ê chhù, khàn-hō tiòh mng i-seng, múi jit chún i kìⁿ lōa-chōe láng, chiū chiong chit ê òe ká pīⁿ-lâng in chhù-nih ê láng kóng. Sui-jiân hō i kìⁿ láng, khiok ū nng hāng iàu-kín ê kui-kú; chit hāng ták pái hō i kìⁿ chit láng, koh chit hāng m̄-thang tī jit beh àm ê sí hō i kìⁿ láng.

Nā-sī pīⁿ-lâng mng i ê pīⁿ òe sí á-bōe, chit kù òe chin pháíⁿ in-tap. In-ūi pīⁿ-lâng nā ū chái-sán mih-kiāⁿ, á-sī iàu-kín tiòh kau-tái ê òe, tek-khak tiòh hoan-hù i ê chhin-lâng àn-cháiⁿ-iūⁿ lâi siat-hoat. Lâng nā pīⁿ kú, khàn-hō chai i bōe tit thang hó, pát láng iā chai i sī bōe-hó, m̄-kú pīⁿ-lâng m̄-nā m̄-chai i bōe hó, iáu-kú òe-bāng òe hó, thang koh tit-tiòh chin chōe ê khòai-lók. Tng hit ê sí-chūn, nā hō i thiaⁿ-kìⁿ i bōe hó ê òe, i ê sim-koaⁿ tek-khak chin ut-chut, só-í koan-hē pīⁿ-lâng òe hó á-bōe, á-sī òe sí á-bōe ê òe, tãi-khài nā-sī hō i-seng kóng, sī pí khàn-hō khah thò-tòng.

Nā-sī khòaⁿ pīⁿ-lâng ū gúi-hiám ê khoán-sit, tiòh ká i ê chhin-lâng kóng, iā tiòh chiong pīⁿ-lâng ê khoán-sit ká i-seng kóng; nā-sī i-seng kóng m̄-bián koh kiò i lâi khòaⁿ, chiū m̄-bián koh ká i kóng, tãi-khài sī bōe i-tī tit.

Pīⁿ-lâng lîm-chiong, khàn-hō eng-kai tiòh chòe ê tãi-chì sī chiàu ē-bīn: Pīⁿ-lâng í-keng kè-óng, i ê chhin-lâng siám khui liáu-āu, khàn-hō tiòh liâm-pīⁿ chiong pīⁿ-lâng ê saⁿ-á-khò thng-khí-lâi, hō sin-si tó tit-tit. Nā-sī siū chhiú-sút, á-sī tiòh-siông ê só-chāi, chiong hit ê kiaⁿ-lâng **ù-òe** ê mih thèh-khí-lâi, ēng chheng-khì ê mî-hoe hē tī siông-chhui ê só-chāi, sòa chiong pheng-tòa ká pák. Chiong mî-hoe tui kong-bùn that hō tīⁿ.

Chiong i ê **hā-gòk-kut** ēng pheng-tòa pāk. Hō i bāk-chiu ōe khoeh-khì, ēng n̄ng tè tâm ê mí-hoe tah hit bāk-chiu-téng. Kè chit tiám-cheng chia h kā sóe seng-khu, chhēng saⁿ-á-khò.

Nā pīⁿ-lāng sī hi-iām ê pīⁿ, á-sī thōan-jiám pīⁿ lâi kè-óng-ê, tiòh ēng siau-tòk-iòh kā i sóe seng-khu, sóe liáu-āu só ēng ê pò lóng-chóng kā i **sio-liò-khì**, chia h khàn-hō chiong ka-kī ê chhiú sóe hō chheng-khì. Chòe khàn-hō ê lāng, soah bé pái kā pīⁿ-lāng sóe-ék, tiòh chhin-chhiūⁿ kā i ê chhin-lāng siat-hoat chit-poaⁿ-iūⁿ. Chhin-chhiūⁿ ka-kī tú-tiòh chit hō tē-pō, ài lāng cháíⁿ-iūⁿ kā lán liáu-lí, lán iā tiòh àn-cháíⁿ-iūⁿ lâi kā lāng liáu-lí. Hit sí bōh-tit kóng siuⁿ-chōe ōe, kā i sóe-ék tiòh chhin-chhiūⁿ pīⁿ-lāng bē sí ê sí án-ni chòe.

Nā-sī pīⁿ-lāng í-keng kè-óng, kòng tiān-pò hō in tau ê lāng chai, hit sí m̄-thang m̄-sit-chāi kā i kóng, m̄-thang kóng pèh-chhát. Nā-sī kóng i ê pīⁿ put-chí tāng, tek-khak tiòh lāng lâi khòaⁿ i; hit hō ōe lóng tiòh sit-chāi kā in kóng.

